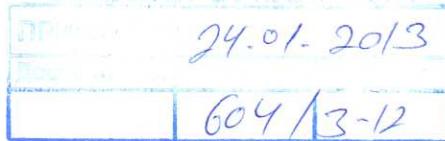

Др Зоран Килибарда
Факултет безбедности
Универзитета у Београду

Рецензија уџбеника „*Системи одбране*“,
проф. др Слободана мишовића, - доставља, КОМИСИЈИ ЗА ИЗДАВАЧКУ ДЕЛАТНОСТ
ФАКУЛТЕТА БЕЗБЕДНОСТИ

Одлуком Наставно- научног већа Факултета безбедности бр. 718/7 од 25. 12. 2012. године, одређен сам за једног од рецензената уџбеника „Системи дране“, аутора проф. др Слободана Мишовића. На основу целовитог увида у садржај текста подносим следећи

ИЗВЕШТАЈ

Приложени текст за уџбеник „Системи одбране“ има укупно 348 страна, са списком коришћене литературе од 80 библиографских јединица. Рад је структуриран у девет тематских целина које својим називом и унутрашњом структуром одражавају програмске садржаје наставног предмета којем је уџбеник намењен.

Општа оцена текста

Обим и структура текста, обухваћени садржаји и начин њихове елаборације у складу су са наставним програмом предмета „Системи одбране“ на Факултету безбедности, као и са бројем ЕСПБ бодова и методичким упутствима предвиђеним за реализација овог предмета. Садржаји су систематично изложени и функционално повезани тако да чине логички заокружену целину. Презентоване информације и ставови пропраћени су одговарајућим коментарима и потрепљени пригодним примерима. Текст је написан стручним језиком примереним наставној литератури уџбеничког типа и образовном нивоу корисника – студената основних студија. Одликује се углавном прецизним дефиницијама, разумљивим експликацијама, дискретним илустрацијама, аргументованим закључцима и одмереним сугестијама. Рад је солидно дидактички обликован у духу уобичајених формата уџбеника намењених високошколској настави.

Као извесне слабости рада уочавају се: недовољна уравнитељеност обима поједињих делова текста у оквиру истог пголовља (опширан текст наспрам текста скромнијег обима); изостали су критички коментари у вези са поједињим донекле проблематичним ставовима и класификацијама; не наводе се увек извори на основу којих су интерпретирана нека теоријска становишта; на списку литературе доминирају извори старијег датума; при дидактичко-методичком и техничком обликовању текста нису до краја испоштоване све препоруке из Правилника о уџбеницима и издавачкој делатности Факултета безбедности.

Конкретне примедбе и сугестије

1. Уз навођење карактеристичних ставова о неким појавама помињу се имена знаменитих људи као родоначелника или следбеника одређеног схватања (Хераклит, Хефри Рубин, Аћимовић, Хобс, Спајкмен, Макс Вебер, Роберт Дал, Армон Арон, Хуго Грациас, Макијавели, Фројд, Хегел,). Било би добро да се при томе наведе назив неког њиховог дела, или секундарни извор из којег је дато схватање преузето.
2. Примереније је да се скуп изрека знаменитих људи о рату (стр. 37-39), уместо у главном тексту, наведе у фус ноти.

3. Уместо употребљене формулатије за поделу моћи „на тешку“ (додирљиву) и „меку“ (недодирљиву) (страна 18), примеренија је (и иначе данас чешће у употреби) формулатија „тврда“ и „мека“ моћ јер је то коректнији превод са енглеског језика – tough (tangible) i soft (untangible) power.

4. Проблематична је констатација да су се у оквиру *реалистичке теорије* „развила два мишљења: „пацифистично и реалистично“ (стр 27). Овај став, одакле год да је преузет заслужује коментар: или је неодржив назив теорије као „реалистичке“ или назив једног мишљења у оквиру ње као „реалистичког“. Ако постоје таква два мишљења у оквиру исте теорије, онда би она у свом називу требало да садржи речи које указују на оба становишта, а не само на једно од њих.

5. Треба преиспитати коректност питања на стр. 31: да ли је корелација између моћи и силе законита?. Нејасно је шта овде значи закнитост корелације. Корелација у методологији наговештава неку законитост.

6. При навођењу резултата неког истраживања, поред имена истраживача, на пример, Ж.Ж. Бебел (стр. 35) било би добро навести извор из којих су подаци преузети.

7. У другој глави, у оквиру поглавља 2. *Друштвена суштина рата*, постоје три поднаслова: 2.1. Друштвена суштина рата у робовласничком друштву; 2.2. Друштвена суштина рата у феудализму и 2.3. Буржоаско тумачење друштвене суштине рата. Очигледно је да овај трећи наслов одудара од прва два и од наслова поглавља и било би добро да се преименује.

8. Када се наводе представници одређених теорија о рату, било би добро навести називе њихових дела у којима су изложене основне поставке дате теорије, или навести секундарни извор.

9. Уместо назива „Биолошка теорија“, коректније говорити о „Биологистичким теоријама“ и уместо „Психолошка теорија“, „Психологистичке теорије“.

10. Било и добро критички се осврнути на класификацију теорија о рату јер она није у складу са принципом јединства критеријума. На пример, очигледно је да Теорија нагона као теорија о рату (као и још неке) припада групи психологистичких теорија и онда их све треба поменути као варијанте те теорије или теорија.

11. Неким теоријама о рату је посвећен миноран простор у односу на друге, па се поставља питање да ли их уште треба приказивати под посебним насловом, поготову када се читалац не упућује на извор у којем би могао (ако га то интересује) да се обавести о њеним карактеристикама.

12. Без обзира на то што се врло често (скоро редовно) наводи подела ратова на праведне и неправедне, ова класификација завређује критички осврт. У рату се увек супростављају бар две стране чији су циљеви различити – супростављени. Ако су оправдани циљеви једне стране, то само значи да је њихово учешће том рату оправдано, часно, праведно, али не и рат у целини, јер он укључује и дејства друге стране чије учешће не може у том случају бити праведно. Која страна у рату заслужује да се по карактеру њеног чињења квалификује неки рат, на пример Први светски, као праведан или неправедан?

13. То исто важи и за поделу ратова на нападачке и одбрамбене; револуционарне и контрапреволуционарне. Који се рат у историји може свrstати у одбрамбени или нападни у складу са било којом од дефиниција рата? Сваки рат је у некој од својих фаза био и нападачки и одбрамбени. Слажем се да су ово широко прихваћене класификације, али им не треба до kraja повлађивати јер су логички неодрживе, осим ако се драгчије дефинише рат – као делатност једне стране.

14. Сумњива је подела ратова према друштвено-историјском критеријуму на: светске, регионалне и локалне. Очигледно да је во подела која одговара неком другом критеријуму (према простору захваћеном ратом или нешто слично томе)
15. Нијеовољно прецизно позивање на неки докуменат (на пример, Стратешки концепт НАТО, стр. 118) ако се он под истим називом јавља у различитим издањима и у различитом садржају.
16. При цитирању (на пример Хантингтон, стр. 120-121), било би добро навести извор. Ако не, онда је боље не цитирати, већ препричати, парафразирати.
17. Глава „Настанак и развој система одбране“ написана је без навођења било којег извора. Добро би било негде, можда на само почетку, навести који извори су коришћени.
19. Претходно наведено (под тачком 16) важи и за главу „Системи одбране у свету“. За ову главу навођење извора је још важније јер се ради о опису стања које је подложно променама, као и због тога што на списку литературе нема ниједног извора новијег датума који „покрива“ ову проблематику.
20. Неки подаци којима се илуструје састав страних оружаних снага, у међувремену су промењени. Зато је неопходно напоменути на који период се односе, или их заменити консултовањем нових извора. У ту сврху препоручујем часопис „Military Balance“.
21. Прву реченицу у поглављу 4.1. на стр. 190 треба изоставити, јер она задире у неке језичке недоумице проистекле из дословног превођења енглеске сложенице „Comand and control“. Уосталом, назив Управљање одбраном, није више британски специјалитет. И ми смо га, као и други, практично усвојили директним преузимањем (без превођења) енглеске речи Менаџмент.
22. Немаовољно поузданних аргумента за став да су „односи Русије ЗНД у сталном спону“ (стр. 172). Пре би се могло рећи дапролазе кроз кризне периде.
23. Када је реч о Организацији договора о олективној безбедности, (стр. 172) важно је, као својеврсну прекретницу, истаћи одлуку о формирању „Снага за оперативно реаговање“ 2009. године.
24. На стр. 158, реченицу „Почев од 2004 до 2006, Армија Кине биће смањена...“ преформлисати, у складу са тренутком из којег се тај период посматра. Може да гласи „било је предвиђено да се смањи...“ или „Смањила се у том периоду за...“ (ако се за толико смањила).
25. У складу са чланом 11. Правилника о уџбеницима и издавачкој делатности Факултета безбедности, свако засебно поглавље уџбеника треба да садржи: циљ поглавља, краћи текст који треба да одговори на питања шта ће студент сазнати у њему; резиме; питања за проверу знања или дискусију, напомене у фуснотама или енднотама и литературу и референце.
26. Неки делови текста идентични су или слични са деловима постојећег уџбеника „Системи одбране“ који је написан у коауторству са Митром Ковачем. Због тога препоручујем да се у предговору напомене да су неки делови текста преузети из тог извора уз сагласност коаутора.
27. Списак литературе допунити са бар неколико извора новијег датума.

Препуштам аутору да на основи дугогодишњег наставничког искуства које укључује и искуство у изради више наслова уџбеничке литературе, процени које је од наведених примедби и сугестија, и у којој мери, неопходно прихватити и по њима поступити.

ЗАКЉУЧАК

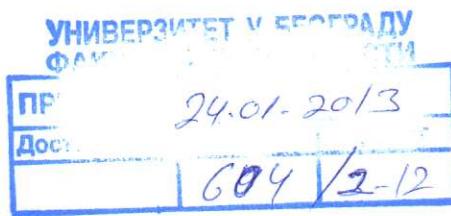
Садржај уџбеника „Системи одбране“, проф. др Слободана Мишовића, одговара циљевима реализације студијског програма и предмета. Конципиран је тако да углавном прати достигнућа науке и праксе за коју се доноси. Обим, односно број страница сразмеран је броју ЕСПБ бодова предмета за који је намењен. Технички изглед усклађен је са претходним издањима уџбеника Факултета безбедности. Предлажем да се, након извесне дораде, у духу изнетих примедби и сугестија, објави и користи као основна литература на основним студијама из предмета Системи одбране.

У београду, 22. 01. 2013. године.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф.др Зоран Килибарда

З. Килибарда

1

Рецензија уџбеника „СИСТЕМИ
ОДБРАНЕ“, аутора професора
др Слободана Мишовића,
доставља.-

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФАКУЛТЕТА БЕЗБЕДНОСТИ
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Факултета безбедности бр. 718/7 од 25. 12. 2012. године, именован сам за рецензента уџбеника „Системи одбране“, аутора проф. др Слободана Мишовића. У том својству Наставно-научном већу Факултета подносим следећи

ИЗВЕШТАЈ РЕЦЕНЗЕНТА

Општи осврт:

Рукопис уџбеника достављен је на 348 страна компјутерског текста. Садржај је презентиран у девет поглавља, која су у складу са садржајима Наставног плана и програма предмета „Системи одбране“ на смеру Студије одбране Факултета безбедности. Реч је о следећим поглављима: (1) Теоријска разматрања моћи, силе и војне силе (стр. 10-34); (2) Теоријско одређење и друштвена суштина рата (стр.35-121); (3) Настанак и развој система одбране (122-131); (4) Чиниоци система одбране (стр. 132-142); (5) Системи одбране у свету (стр. 143-253); (6) Системи одбране у Југоисточној Европи (стр. 254-293); (7) Систем одбране Србије (стр. 294-311); (8) Припреме система одбране Србије (312-339); и (9) Стратешки услови развоја система одбране у свету и у Србији (стр.340-344). Текст је обогаћен са три шеме и 128 потврђујућих и објашњавајућих фуснота. Попис библиографских јединица садржи 80 домаћих и страних извора на крају текста.

Уџбеник је урађен у складу са Правилником о наставној литератури Универзитета у Београду (члан 42. Статута Универзитета у Београду, број 131/06 од 16.01.2008. године), осим превиђања у појединим сегментима. Наиме, Правилник обавезује аутора да свако поглавље, поред основног текста има: циљ поглавља, резиме, питања за проверу знања или дискусију, напомене у фуснотама и литературу. Насупрот томе, аутор је у сажетом синтетизованом смислу презентовао циљ изучавања садржаја свих поглавља, наравно и резиме, у Предговору уџбеника. Такође, литературу за сва поглавља наведена је на крају текста уџбеника. Међутим, очевидно, превидео је питања за проверу или дискусију и на крају текста уџбеника.

Предметни уџбеник је написан разумљивим стилом и материја је јасно изложена и поткрепљена рекспектабилним бројем примера из праксе. Садржај тематике је логички конструисан и делови сваког поглавља представљају заокружену и структурално повезану целину. Уџбеник карактерише неутралан стил излагања градива односно не дисквалификује и не омаловажава било које

друштвене групе, народа, нације, међународне субјекте и слично. Целокупан садржај уџбеника карактерише приступ поступности у описивању и објашњавању проблема, питања или појаве која је размотрена. У том општем смислу, најпре је предочено значење основних појмова у вези са конфликтима и сукобима између најмање два субјекта (две стране) у којима је доминатна физичка (војна, оружана) сила, обухватом узрока, тока и последица таквих сукоба који су познатији као рат. Проблем је размотрио уважавањем његовог развоја од Старог века до данас и заокружио ваљаним ставовима о чиниоцима система одбране територијалних субјеката (држава). Другу (посебну) тематску целину уџбеника представља приказ система одбране укупно 15 држава и један наднационални систем одбране. Целокупан њен садржај је размотрен и изложен (приказан) на начин који омогућава кориснику да разуме односно сазна зашто одређена држава успоставља систем одбране, шта пресудно утиче на укупан број и врсте структурних елемената система одбране, принципе функционисања и руковођења (право на одлучивање и техника одлучивања) у периоду припрема за деловање и за време деловања система одбране и неопходност сталног унапређења функционисања система одбране државе. У сажетом смислу, аутор, у овој тематској целини на потпуно разумљив начин дешифрира круцијалну сврху националног система одбране државе: да обезбеди матичну државу од спољашње оружане агресије (да ефикасно одвраћа потенцијалног агресора од предузимања агресије), а уколико је агресија извршена да офанзивно-дефанзивним оружаним делатностима (нападним и одбрамбеним дејствима и операцијама) брани и одбрани територију и све друге вредности матичне државе. Оваква порука аутора посебно је упечатљива у разматрању садржаја у вези са системом одбране Републике Србије (7, 8 и 9. поглавље).

Може се констатовати да изложени садржаји у уџбенику обезбеђују да студент стекне адекватна знања из предмета. Међутим, очевидна намера аутора да омогући студентима да усвоје што већи фонд знања из ове сфере, има за последицу да је текст уџбеника исувише обиман. Имајући на уму узраст корисника и скромна претходна знања из ове области, наравно и потребу за акумулацијом знања из одбрамбене сфере, неопходно је смањити његов обим уџбеника. То је изводљиво одостављањем појединих тема и преструктуирањем поглавља, а све то не би негативно утицало на његов квалитет. Напротив, његов квалитет био би побољшан, а на часовима вежбе несумњиво би се разматрали и шири садржаји од оних записаних у уџбенику.

Посебан осврт:

Аутор у првом (*Теоријска разматрања моћи, силе и војне силе*) и другом (*Теоријско одређење и друштвена суштина рата*) поглављу, операционализовао је текст кроз адекватан број поднаслова, међутим дотичне поднаслове (1.1., 1.2 итд) није приказао у садржају уџбеника. Шеме 1 (стр. 10), 2 (стр. 31) и 3 (стр. 32) нису довршене и адекватно означене, што је неопходно отклонити.

Препоручујем аутору да прво, друго, треће и четврто поглавље (стр. 10-142) прекомпонује у једно поглавље (нпр. *Узроци и карактеристике оружаних сукоба*) и понуђени текст скрати на око 60 страница. Уколико аутор одлучи да задржи

понуђени текст, предлажем да изостави текст у поднаслову 9. *Нови светски поредак и савремени рат*, јер у оквиру претходног поднаслова размотрио је довољан број чињеница за схватање рата у савременим условима. Такође, предлажем да треће поглавље (*Настанак и развој система одбране*) сажето обради само у оквиру једног поднаслова, у неком од понуђених поглавља.

Аутор је у петом (*Системи одбране у свету*) поглављу обрадио обавештајне системе укупно осам држава и Систем европске колективне безбедности, а у шестом (*Системи одбране у југоисточној Европи*) поглављу системе одбране укупно шест држава. Сматрам да је то превелики узорак за схватање система одбране држава и да је могуће постићи образовно-васпитни циљ изучавањем скромнијег узорка. Ово, тим пре, што од система одбране 14 држава, њих 12 су чланице НАТО-а, чији национални системи одбране, међусобно битније не разликују се, односно усклађени су са наднационалним системом НАТО-а. Стога предлажем аутору да изостави из текста уџбеника системе одбране Велике Британије, Француске, Немачке, Польске, Грчке и Турске, а уместо наслова *Систем Европске колективне безбедности* обради садржај под насловом *Систем одбране Северноатлanskog одбрамбеног савеза (НАТО-а)*. Уколико аутор прихвати ову сугестију, системи одбране предложеног узорка држава, представљале би једно (друго) поглавље, нпр. под насловом „Системи одбране неких земаља и НАТО-а“.

У насловима седмог (*Систем одбране Србије*), осмог (*Припреме система одбране Србије*) аутор је превидео назив „Републике“, као и у деветом (*Стратешки услови развоја система одбране у свету и у Србији*), за које је упутније да се односи само на перспективе Система одбране Републике Србије, а текст о развоју система одбране у свету упутније је пребацити у првом поглављу (уколико се одлучи за прекомпоновање и скраћивање текста).

Садржаји о систему одбране Републике Србије су квалитетно размотрени, међутим, поткрале су се неке грешке (на стр. 313, помиње се Војска СЦГ, а на стр. 316, субјекти система одбране Србије и Црне Горе...). Сматрам да размотрени садржаји о систему одбране Републике Србије треба поткрепити (навођењем извора у фусноти) позивањем на нормативно-теоријска документа из области одбране, а пре свега: Закон о одбрани Републике Србије од 11. септембра 2007. године, измененим и допуњеним 26. октобра 2009. године; Закон о Војсци Србије од 2007/2009. године; Закон о употреби Војске Србије и других снага одбране у од 2007/2009. године; Закон о материјалној обавези; Закон о цивилној служби; Стратегија националне радној и материјалној обавези; Стратегија националне безбедности Републике Србије, Службени гласник бр. 28/09); Стратегија одбране Републике Србије(исто бр. 28/09), Доктрина Војске Србије, Дугорочни план развоја система одбране Републике Србије, Стратегијски преглед одбране Републике Србије, План одбране Републике Србије и План мобилизације и План употребе Војске Србије.

Предлажем аутору да између наслова *Систем одбране Републике Србије* (седмо поглавље) и наслова „*Безбедносно окружење Србије*“) тог поглавља, у сажетом смислу (обима најмање један пасус текста) изложи основне чињенице о „*Систему националне безбедности Републике Србије*“ (сврха, шта га чини у ширем и ужем смислу и у њему апострофира место „*Система одбране Републике Србије*“).

Закључак и мишљење:

Достављени рукопис представља квалитетан и вредан резултат аутора, који је коришћењем рекспектабилног броја извора успео да макро проблем (системи одбране) сажме у микро штиво (уџбеник) које омогућава кориснику да усвоји неопходна знања из сфере система одбране. Остављам могућност аутору да се определи да ли ће уважити сугестије које радикално прекомпонују и скраћују текст уџбеника или ће задржати понуђени текст. Међутим, независно од његове одлуке, неопходно је да уважи члан 42, Статута Универзитета у Београду о наставној литератури, односно да текст сваког поглавља почине циљем поглавља и резимеом, а завршава се питањима за проверу или дискусију и литературе. Несумњиво је да ће уџбеник осим студената, заокупити адекватну пажњу и особа ван образовно-васпитне сфере нашег друштва и државе, како у сектору безбедности, тако и у другим областима друштвеног живота.

У складу са констатованим, предлажем Наставно-научном већу Факултета безбедности да прихвати рецензију и предложени текст уџбеника и објави уџбеник „СИСТЕМИ ОДБРАНЕ“, аутора проф. др Слободана Мишовића.

24. 01. 2013. године
У Београду

РЕЦЕНЗЕНТ
Проф. др Милан Мијалковски